

СТРУЧНО - ПЕДАГОШКИ УВИД У РАД НАСТАВНИКА СРПСКОГ ЈЕЗИКА КАО ПОДСТИЦАЈ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА*

РЕЗИМЕ: У раду се расправља о садржају и предмету стручно-педагошких увида у рад наставника српског језика с циљем да се јасно дефинишу захтјеви које је неопходно испунити да би извјештај о наставниковом раду био у цијелости афирмативан, а наставников рад квалитетан. Говорећи о конкретним садржајима овог увида дају се функционална појашњења шта се под којим захтјевом подразумејева као и адекватне инструкције за реализацију одговарајућих послова који воде ка осигурању квалитета.

Кључне ријечи: стручно-педагошки увид, интегрални увид, парцијални увид, планирање, програмирање, припремање за наставу...

О.Као једна од значајних активности педагошких завода (завода за школство, просвјетно – педагошких завода, завода за унапређење образовно-васпитног рада и сл.) јесте и активност која се означава као стручни надзор, стручно-педагошки надзор или стручно-педагошки увид у рад школа и наставника. Сам стручно – педагошки увид у рад наставника се често погрешно доживљава само и искључиво као посебна врста контроле рада наставника, а структура и методологија самог увида нису јасно дефинисане па се не тако ријетко доживљавају на погрешан начин и на наставника дјелују чак и дестимулативно. Овдје се намјерно, или случајно заобилази она важнија, савјетодавно - инструктивна компонента увида.

Да би се избјегле све негативне конотације у вези с конкретним стручно-педагошким увидом у рад наставника ова дјелатност се мора поред законске уређености врло јасно и методолошки и садржајно дефинисати како би се знало шта ко ради, шта су чије обавезе, шта се под којом обавезом подразумејева и како се то документује.

Дакле, прво питање је шта је стручно-педагошки увид у рад наставника и ко га врши?

Одговор на ово питање није тежак. *Под стручно-педагошким надзором, или увидом се подразумејева конкретан увид у цијелокупан или у одређеним приликама у дјелимични стручни и педагошки рад конкретног наставника у одређеном разреду и у одређеном временском периоду.* Увид у рад наставника врши стручни савјетник (школски надзорник, просвјетни савјетник, инспектор-просвјетни савјетник) за одговарајући предмет на основу јасно утврђене и свима познате методологије. Али та методологија, њена организациона логика и сам садржај често нису на исти начин дефинисани па се може десити да стручни савјетници за исти наставни предмет имају у значајној мјери различите приступе, поимања и виђења те то онда отвара додатна питања и изазива непотребне дилеме и код стручних савјетника, и код наставника.

Свакако да универзалног модела надзора нема, нити је он могућ, а нити потребан, али је и могућ, и потребан уједначен приступ који и са стручног, дакле, методичког, а и са педагошког становишта дефинише јасне опште захтјеве и отвара процесе који у виду ваљаног планирања, сталног стручног усавршавања и активног трагања за бољим наставним моделима унапређују и квалитет наставе, и квалитет ученичких постигнућа.

Због тога ћемо ми овдје у кратким цртама изнијети своје виђење основних захтјева које наставник треба да испуни у реализацији квалитетног наставног процеса. Ти захтјеви су: *планирање и програмирање наставног рада; припремање за наставу, стручно усавршавање у оквиру стручног актива наставника; присуствовање стручним савјетовањима; увид у школске писане задатке ученика;*

¹ r.lalovic@rpz-rs.org

* Рад је објављен у часопису *Директор школе, бр. 4/2012, Београд*

увид у остварене провјере ученичких постигнућа нивовима задатака објективног типа и есеј тестом; увид у начине провјере есеј тестом; као и у квалитет есеј тестова и нивоа задатака објективног типа; те опсервација наставног часа и наставникова самоевалуација одржаног часа. Сам степен и квалитет реализације свих тих захтјева је онда предмет конкретног увида у рад самога наставника и основ за општи закључак о квалитету његовог рада. У том случају имамо увид у комплетан наставников рад, односно **интегрални увид** у његов рад.

Али стручно-педагошки увид у рад конкретног наставника се не мора одвијати по **интегралном моделу**, него се у одређеним околностима стручно-педагошки увид може вршити и по одређеним дијеловима и то је онда увид у поједине сегменте његовог рада, односно **парцијални увид**. Тај парцијални, дакле, дјелимични увид се може намјенски организовати као детаљан увид: а) у планирање и програмирање рада наставника и реализацију програмских садржаја; б) у припремање за наставу, в) у стручно усавршавање наставника и г) у оцјењивање рада ученика, односно увид у вредновање постигнућа ученика. У овим, парцијалним увидима се никад не треба вршити увид само у конкретни наставни час, али у случајевима када се врши увид у конкретни наставни час онда се обавезно треба вршити комплетан, дакле, **интегрални увид** у рад наставника.

1. **Планирање и програмирање наставног рада** је један од најважнијих дијелова ваљаног припремања наставника за реализацију конкретних наставних садржаја из било ког предмета и у било којој школи. Без ваљаног планирања нема ни ваљаног резултата нити у једној области људског живота, а у настави поготово. Ово питања које тражи јасан одговор у бившој југословенској педагошкој пракси наметнуло се још шездесетих година двадесетог вијека појавом књиге Владимира Пољака *Планирање у настави* (Пољак, 1963.), да би након тога дискусија била интензивирана у стручним часописима. Ми овдје скрећемо пажњу и на за нас посебно значајну студију Звонимира Диклића и Милана Шипке *Планирање у настави српскохрватског језика* (Диклић – Шипка, 1967.) чији је садржај и данас веома актуелан и врло инструктиван.

О проблему планирања и програмирања у настави уопште, а посебно у настави српског језика данас је посебно важно говорити јер се овој области, чије познавање је незаобилазно у наставној пракси, данас у универзитетским програмима методике наставе на факултетима не посвећује никаква пажња, односно млади наставници у вези с планирањем наставних садржаја на наставничким факултетима ништа не уче иако је у самој методичкој литератури давно на овај проблем скренута пажња гдје се за планирање резолутно тврда да је „теоретска основа (план, темељ, диспозиција) предстојећем извођењу радног /наставног, прим. Р.Р. Л./ процеса.“ (Пољак, 1963.).

Планирање и програмирање је посебно значајно за организацију наставе из наставних предмета у којима постоји више наставних подручја као што је то случај у настави српског језика. Због тога „познавање наставних подручја, њихово комбиновање, суштинско и функционално, мора да се одрази већ у годишњем плану, да би дошло до изражаја нарочито приликом детаљног планирања рада.“ (Диклић – Шипка, 1967:5)

Када је ријеч о планирању у настави српског језика, а и у оквиру било кога другог наставног предмета, важно је правилно разумијевање одговарајућих појмова као што су *наставно подручје, наставна област, наставна тема и наставна јединица*, јер код употребе ових термина и код искуснијих наставника често долази до погрешне употребе истих. Да би све било јасније ми ћемо овдје конкретно илустровати поменуте појмове са примјерима из српског језика и са једним примјером из математике, како би се јасно видјело у оквиру различитих предмета шта се под којим од наведених појмова подразумева.

Примјер 1. а) СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ: *наставно подручје* – књижевност; *наставна област* – лирска поезија; *наставна тема* – умјетничка лирска пјесма; *наставна јединица* – композиција лирске пјесме.

Примјер 1. б) СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ: *наставно подручје* – језик - граматика; *наставна област* – морфологија са творбом ријечи; *наставна тема* – творба глаголских облика; *наставна јединица* – творба презента.

Примјер 1. в) СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ: *наставно подручје* – култура изражавања; *наставна област* – приповиједање; *наставна тема* – приповиједање стварног или измишљеног догађаја; *наставна јединица* – приповиједање догађаја са ефектним завршетком – говорна вјежба.

Примјер 2. МАТЕМАТИКА: *наставно подручје* - геометрија; *наставна област* – планиметрија; *наставна тема* – троугао; *наставна јединица* – површина троугла.

Дакле, да би планирање било коректно неопходно је да наставници јасно владају и појмовима, и терминосистемом који је неопходан у процесу планирања наставних садржаја.

Наставно подручје је најшира самостална програмска цјелина у оквиру једног наставног предмета коју чине природно, садржајно, формално и функционално цјеловити и повезани наставни садржаји, нпр. књижевност; језик (граматика и правопис); култура изражавања.

Наставна област је специфични садржајни дио једног наставног подручја који се може и самостално посматрати, нпр. у оквиру наставног подручја **језик (граматика и правопис)** функционишу наставне области *фонетика, морфологија са творбом ријечи, синтакса, стилистика*. У оквиру наставног подручја **култура изражавања** функционишу наставне области *приповиједање, описивање и извјештавање*.

Наставна тема је саставни дио наставне области који се састоји од више логички чврсто увезаних ужих конкретних наставних садржаја погодних за самосталну реализацију на једном наставном часу. У оквиру једне наставне области, нпр. **приповиједање** функционишу наставне теме *приповиједање догађаја, приповиједање доживљаја, приповиједање хронолошким редом, приповиједање ретроспективним редом* и слично.

Наставна јединица је у потпуности цјеловито и функционално заокружен дио наставне теме који је могуће реализовати на једном наставном часу. У оквиру једне наставне теме обично функционише више наставних јединица. Тако се наставна тема **независносложене реченице** реализује као четири наставне јединице и то, *саставне реченице, раставне реченице, супротне реченице и градационе реченице*. Или у оквиру наставне теме **приповиједање догађаја** наставник ће реализовати наставне јединице *приповиједање догађаја са ефектним почетком, приповиједање догађаја са ефектним завршетком* и слично.

Када је ријеч о планирању и о врстама планирања у настави српског језика онда се неоспорно морамо ослонити на једину комплетну студију везану за ову проблематику, а то је већ поменути Диклић – Шипкина књига *Планирање у настави српскохрватског језика*, гдје се јасно каже да „с обзиром на приступ и технику планирања у настави српскохрватског језика (односно у наставној пракси) постоје два система планирања: 1. временско или календарско планирање и 2. тематско планирање“ .“(Диклић – Шипка, 1967:68.).

Имајући у виду да је наставни програм из српског језика и књижевности у већој мјери тематизован, а наставни садржаји груписани по наставним подручјима онда је и практично, и теоријски најбоље примјењивати „аналитичко-синтетички приступ у планирању наставног градива“ .“(Диклић – Шипка, 1967:70.).

И управо због тога се планирање у настави српског језика изводи овим редом:

1. Израда годишњег наставног календара,
2. Дефинисање наставних јединица у оквиру одговарајућих наставних подручја поштујући организацијску хијерархију наставно подручје, наставна област, наставна тема и наставна јединица,
3. Израда годишње дистрибуције часова по мјесецима и наставним подручјима уважавајући тематску и логичку корелацију наставних садржаја из различитих тематских подручја (књижевност, језик, култура изражавања),
4. Израда годишњег плана распореда наставних садржаја по мјесецима у складу са наставним подручјеима, наставним областима и наставним темама,
5. Израда мјесечног распореда наставних садржаја по наставним јединицама, а у складу с годишњим распоредом наставних тема.

Напомињемо да код израде годишње дистрибуције часова по мјесецима и наставним подручјима треба бити врло пажљив у разбројавању часова који наставнику стоје на располагању у одређеном

мјесецу, а посебно треба уважавати логичку корелацију наставних садржаја из различитих тематских подручја тако да дистрибуција има своју и логичку, и дидактичку, и уже методичку оправданост, водећи рачуна да сва наставна подручја буду у једном мјесецу заступљена кад год је то могуће.

Овдје је важно скренути пажњу и на процес планирања наставног рада када је НПП под утицајем „*модерних схватања наставе и образовања*“ конципиран тако да умјесто наставних садржаја које треба реализовати имамо тзв. **исходе учења**, било да су они обједињени у оквиру наставних подручја какав је случај у *НПП-у за основну школу* у Републици Српској, било да су обједињени у оквиру цјеловитих модула као што је то у *НПП-у за средње школе* у Републици Српској. У том случају, без обзира што су исходи учења у поменутих НПП-има често на лош начин формулисани (види, Раде Р. Лаловић, 2012.а), наставник мора да се служи потпуно новом методологијом наставног планирања да би од **дефинисаних исхода учења** дошао до **наставне јединице**. Тај процес је у дидактици познатији као **планирање у обрнутом дизајну** (види, Раде Р. Лаловић, 2012: 359 – 371). Наравно, овако планирање је знатно захтјевније од традиционалног планирања и захтијева добро познавање и система модуларне наставе, и модуларног планирања, и традиционалног планирања, али захтјева и јасно разликовање *исхода учења* од *наставних циљева и наставних задатака*, као и поуздано разликовање *самих циљева од конкретних задатака* што је често значајан проблем у реалној пракси (види, Раде Р. Лаловић, 2008. и Раде Р. Лаловић, 2012.а:).

Наставник ни у ком случају, било да је ријеч о традиционалном, или о НПП-у орјентисаном на исходе учења, не би требао, или не би смио механички преузимати туђе планове рада, јер самостално планирање је најбољи увод у конкретно припремање наставника за реалну наставу.

Уколико је овај посао у цијелости или бар у већем дијелу квалитетно урађен онда је и мишљење стручног савјетника о овом дијелу наставничког рада афирмативно, али ако наставник површно ради овај дио посла, или преузима туђе планове рада онда никако није могуће да се очекује да је његов рад у цјелини бар на просјечном нивоу коректности, нити је могуће очекивати афирмативно мишљење о његовом раду.

Ево неколико практичних модела који илуструју процесе планирања, а могу послужити као могући и ваљан путоказ којим наставник може ићи планирајући наставне садржаје из српског језика. (Видјети и прилоге у Лаловић, 2012:)

ШКОЛА И МЈЕСТО: _____

ШКОЛСКА ГОДИНА: _____

ПРЕДМЕТ: *Српски језик и књижевност* РАЗРЕД: осми

НАСТАВНИК: _____

**МОГУЋИ МОДЕЛ ГОДИШЊЕ ДИСТРИБУЦИЈЕ ЧАСОВА
ПО МЈЕСЕЦИМА И НАСТАВНИМ ПОДРУЧЈИМА
(4 часа седмично =144 часа годишње)**

НАСТ. ПОДРУЧЈЕ \ МЈЕСЕЦ		МЈЕСЕЦ										Σ
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	
КЊИЖЕВНОСТ		6	6	5	4	5	6	7	4	7	4	54
ЈЕЗИК	ГРАМАТИКА	5	5	5	5	2	2	3	2	4	2	35
	ПРАВОПИС	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА		4	4	4	4	2	4	3	3	4	2	34
ЛЕКТИРА		0	2	2	2	0	2	2	2	0	0	12
УКУПНО ЧАСОВА		16	18	17	16	10	15	16	12	16	8	144

ШКОЛА И МЈЕСТО: _____

ШКОЛСКА ГОДИНА: _____

ГОДИШЊИ ПЛАН РАСПОРЕДА НАСТАВНИХ САДРЖАЈА - моделПРЕДМЕТ: *Српски језик и књижевност*РАЗРЕД: *девети*

НАСТАВНИК: _____

МЈЕСЕЦ	НАСТАВНЕ ОБЛАСТИ У ОКВИРУ НАСТАВНИХ ПОДРУЧЈА (књижевност, језик – граматика и правопис, култура изражавања)	НАСТАВНЕ ТЕМЕ	БРОЈ ЧАСОВА	НАПОМЕНЕ
септембар	1. Лирска поезија 2. Приповједачка проза	1. Особине лирске поезије и подјела на врсте 2. Композиција и структура лирске пјесме 3. Особине и структура приповијетке	9	Појединачне наставне јединице ће бити прецизно формулисане у <i>мјесечном распореду наставних садржаја</i> . Примјери текстова за анализу се налазе у званичном НПП-у.
	Историја српског књижевног језика	1. Настанак и развој српског књижевног језика 2. Особине, стандардизација и дијалекти српског језика	4	Појединачне наставне јединице ће прецизно бити формулисане у <i>мјесечном распореду наставних садржаја</i> .
	Приповиједање	Приповиједање доживљаја	3	Појединачне наставне јединице ће прецизно бити формулисане у <i>мјесечном распореду наставних садржаја у складу са захтјевима из НПП-а</i> .
октобар				
новембар				
децембар				
јануар				
фебруар				
март				

април				
мај				
јуни				

ШКОЛА И МЈЕСТО: _____ ШКОЛСКА ГОДИНА: _____ МЈЕСЕЦ: *септембар*

МЈЕСЕЧНИ РАСПОРЕД НАСТАВНИХ САДРЖАЈА - модел

ПРЕДМЕТ: *Српски језик и књижевност*   РАЗРЕД: *девети*   НАСТАВНИК: _____

СЕДМИЦЕ	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	БРОЈ ЧАСОВА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	НАПОМЕНЕ
1. седмица од _____ до _____	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лирска поезија, појам лирског, лирски субјекат, основне врсте лирских пјесама 2. Структура и композиција лирске пјесме (тема, мотив, врсте мотива, идеја...) на примјеру <i>Отаџбина Ђ. Јакишића</i> 3. Језичке и стилске карактеристике лирске пјесме на примјеру <i>Светли гробови, Ј.Ј. Змаја</i> 4. Систематизација усвојених знања из области лирска поезија 	4	<ul style="list-style-type: none"> - Графоскоп са графофолијама на којима су наведени књижевни текстови - Звучна читанка -Ако се настава изводи у електронској учионици неопходни су ЦД, ДВД и слични електронски записи 	Методe и облици рада ће бити прилагођени одговарајућем одјељењу имајући у виду претходна знања ученика и расположива наставна средства.
2. седмица од _____ до _____		4		
3. седмица од _____ до _____		4		
4. седмица од _____ до _____		4		
5. седмица од _____ до _____		0		

2. **Припремање за наставу** је и сложен, и одговоран посао који започиње већ поменути годишњим и мјесечним планирањем наставних садржаја, а завршава се конкретном припремом за наставни час. Већина наших дидактичара припремање и планирање посматрају као јединствено појмовно подручје, али неки од њих, као нпр. В. Пољак, припремање виде као ширу одредницу у коју је укључено и планирање.

Како нама није циљ вођење детаљне теоријске расправе на ову тему, него нам је циљ само и искључиво инструктивно подсећање наставника на важност и основне одреднице ваљаног припремања за наставу, ми ћемо овдје навести Пољакову класификацију припремања за наставу преузету из краћег електронског прегледа његове Дидактике.

„1. Припремање за нову школску годину

Припремање за нову школску годину обухваћа:

1. проучавање наставног програма
2. прикупљање потребне стручне литературе
3. упознавање уџбеника и приручника и њихов избор
4. набава и израда наставних средстава и помагала, израда приједлога за њихову набаву
5. упознавање програма школских радио и тв емисија ....

Припремање је повезано с израдом годишњег плана рада, тзв. макроплана. Он обухваћа теме, њихов редослијед, број сати, извори знања, корелација са сродним предметима...

2. Припремање у току школске године

Припремање за наставни сат – микроплан – оперативни план.

1. садржајна или стручна припрема – односи се на темељито упознавање садржаја који ће се у настави обрађивати с ученицима. Одређује ШТО ће се обрађивати.

2. педагошка припрема – односи се на одређивање најефикаснијих начина у обради наставних садржаја на појединим етапама наставног рада. Одређује КАКО ће се у настави радити.

3. организацијска и материјално-техничка припрема – односи се на стварање предрадне наставника ради стварања повољних објективних увјета за нормално извођење наставног рада.

4. психолошка припрема – створити добру атмосферу и осјећај сигурности.

3. Техника припремања

Користе се разна помагала:

1. радне мапе (предметне, тематске)
2. билежнице
3. писмене приправе за наставни сат“ (www.ffmo.ba/DIDAKTIKA , прочитано, 15. децембра, 2012.)

Имајући у виду наведене Пољакове погледе на припремање за наставу, а ослањајући се и на мишљења већине методичара, подсећамо да припремање за наставу никако не може бити, како то неки наставници мисле, само писана или ма која друга припрема за појединачни час, него је то процес који континуирано траје, те се стално дограђује и допуњава.

Припремање за наставу није идентично за сваког наставника. Оно је условљено низом фактора који се крећу од наставникових професионалних афинитета и склоности за наставну праксу, преко степена познавања струке и методике наставе, до правилне процјене предзнања ученика и техничких услова у којим се у датој школи настава изводи. Наравно, посебно је важно напоменути да је припремање наставника приправника за наставу посебно захтјеван процес о коме не води рачуна само наставник приправник, него и цјелокупна педагошка служба у школи (види детаљније у: Лаловић, 2008: 72 - 85).

Уз напомену да без солидне припреме нема ни ваљаног наставног часа ми предлажемо један могући модел писане припреме за час у чијој структури су садржани скоро сви напријед наведени захтјеви.

МОГУЋИ МОДЕЛ ПРИПРЕМЕ ЗА ЧАС

Школа и мјесто: _____
Разред и одјељење: _____
Наставни предмет: _____

Наставник: _____
 Мјесто и датум извођења наставе: _____
 Наставна област или модул: _____
 Наставна тема: _____
 Наставна јединица: _____
 Наставни облици: _____
 Наставне методе: _____
 Наставна средства: _____
 Дидактички материјали: _____
 Тип часа: _____
 Наставни циљ: _____
 Наставни задаци:
 образовни: _____
 васпитни: _____
 практични -функционални: _____
 Исходи учења: _____
 Кориштена стручна и методичка литература: _____
 _____

ПОПУЉАВА НАСТАВНИК НАКОН ЧАСА. *Шта бих другачије урадио на наредном часу?*

ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈА АКТИВНОСТИ НА ЧАСУ

Минуте	Облици рада	Наставне методе	Наставна средства	Активности наставника	Активности ученика
0-10					
11-40					
41-45					

ТОК И САДРЖАЈ ЧАСА

ФАЗА ЧАСА	НАСТАВНИ САДРЖАЈИ И ПРИМЈЕРИ
УВОДНИ ДИО	
ГЛАВНИ ДИО	
ЗАВРШНИ ДИО	

У савременој настави се често користе и разне врсте презентација (Power Point, Mythware и сл.) па смо дужни напоменути да ове и сличне презентације треба користити с мјером и врло опрезно, јер њихова примјена у реализацији наставних садржаја, уколико је сама себи циљ, никако није ни добра, а ни пожељна. Презентације морају бити заиста осмишљене и у функцији учења, а не у функцији маркетиншке декорације самога часа.

Понекад далеко функционалније дјелује добро осмишљен распоред написаних примјера и закључака на школској табли од лоше осмишљене презентације у електронској учионици. Због тога овдје слиједи и формални приказ добро осмишљеног распореда могућих писаних садржаја на школској табли.

ИЗГЛЕД ШКОЛСКЕ ТАБЛЕ НА КРАЈУ ЧАСА

НАЗИВ НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	
ЛИЈЕВА СТРАНА ТАБЛЕ	ДЕСНА СТРАНА ТАБЛЕ
ПРОСТОР ЗА ПИСАЊЕ ПРИМЈЕРА (нпр. Реченице за анализу)	ПРОСТОР ЗА ПИСАЊЕ ЗАКЉУЧАКА (Закључке пише наставник. Морају бити концизни и прегледни, тако да се њиховим ишчитавањем јасно може поновити обрађена наставна јединица.)

Уредне, квалитетне и функционалне припреме за наставу су гаранција не само да ће извјештај стручног савјетника бити у том дијелу афирмативан, него и да је ријеч о наставнику који квалитетно изводи наставу.

3. **Стручно усавршавање наставника** је још један важан дио наставничке праксе који у значајној мјери утиче на квалитет наставниковог рада, а онда и на коначно мишљење стручног савјетника о његовом раду.

Постоје двије основне врсте стручног усавршавања наставника, а то су индивидуално, односно самостално лично стручно усавршавање и организовано односно групно стручно усавршавање. Организовано стручно усавршавање се може одвијати у школи у оквиру посебно осмишљеног Програма стручног усавршавања наставника у школи, али може бити и ван школе у виду одговарајућих савјетовања и семинара.

Посебно квалитетно може бити организовано стручно усавршавање наставника у школи када се одвија у оквиру стручних актива наставника гдје се теме бирају и реализују као практични одговори на изазове конкретне наставне праксе (детаљније у: Лаловић, 2012.б: 68-73) . Осмишљавање тема и видове њихове презентације врше наставници на сједницама стручних актива, а ако је тема универзално дидактичка она може бити изложена и на сједници Наставничког вијећа. Сви наставници треба да буду обухваћени Програмом стручног усавршавања у школи, било као предавачи актуелних стручних тема, било као реализатори огледних часова што свакако може да у знатној мјери унаприједи наставну праксу.

Када се говори о огледним часовима, овдје је значајно напоменути да је веома важно разликовати *огледни* од *угледног* часа, јер је *угледни час* онај који служи као узор, дакле, методички максимално коректно организован, а *огледни час* подразумијева увођење, огледање, неке новине која се на тај начин провјерава да ли као таква може или не може постати дио добре педагошке праксе.

Значајан вид организованог стручног усавршавања наставника представљају семинари и савјетовања која организују Републички педагошки завод и Министарство просвјете и културе, али и други акредитовани субјекти чије програме одобрава Министарство просвјете и културе.

Учешће на оваквим видовима стручног усавршавања се доказује потврдом учешћу у раду одговарајућег семинара.

Недопустиво је да наставници само формално реализују своје обавезе из области стручног усавршавања нудећи као „квалитетан доказ“ штампану верзију неког стручног рада обично прибављеног са неког интернет портала. Често се у пракси деси да наставник који нуди такав доказ сам понуђени текст није ни прочитао, него га је само у штампаној верзији учинио доступним школској педагошкој служби.

Наставник који је само дјелимично или врло ријетко учествовао у реализацији програма стручног усавршавања наставника и у школи, и ван школе не може да очекује у потпуности позитиван извјештај стручног савјетника.

4. Оцјењивање ученичких постигнућа је такође важан дио наставничког рада и као такав мора бити предмет не само стручно-педагошког надзора, него и предмет опште пажње. За квалитетно и коректно оцјењивање ученичких постигнућа неопходна су не само адекватна знања из докимологије (види, Гргин: www.fpmoz.ba и Гојков: www.uskolavrsac.edu), него и из предметне методике наставе, поготово када је ријеч о провјеравању квалитета ученичких постигнућа школским писаним задацима, низовима задатака објективног типа, посебно осмишљеним есеј тестом и слично.

Наставник нити може, нити смије овим пословима прилазити површно. Мора добро да познаје принципе израде и оцјењивања низова задатака објективног типа и есеј тестова (види, Лаловић, 2012.а:), али и начине исправљања и оцјењивања школских писмених задатака (види, Лаловић, 2013:).

Уколико структура задатака у низу задатака објективног типа не задовољава опште принципе (пет до седам типова питања који одговарају ниским, средњим и високим стандардима знања), уколико бодовна скала не осигурава дистрибуцију оцјена у складу с идеалном Гаусовом кривом, или уколико су школски писмени задаци неправилно исправљени (види, Лаловић, 2013:) и уз њихову оцјену нема писаних образложења, онда је реално очекивати да стручни савјетник има озбиљне замјерке на наставничков рад.

5. Опсервација наставног часа, ако су сви предуслови за његову реализацију испуњени, би требала да буде круна наставничког рада. Добро распланирани наставни садржаји, ваљане наставничкове припреме за наставу и квалитетно стручно усавршавање гаранција су квалитетног рада наставника на часу. Ако уз све то наставник има и природног дара за комуникацију онда је успјех комплетан. Али ако и у једном наведеном сегменту има озбиљних пропуста они се морају одразити у реализацији наставне јединице на часу.

Да би посматрање наставничког рада на часу било систематичније стручни савјетници се служе одговарајућим приручним инструментима који им олакшавају праћење тока и садржаја наставног часа. Те инструменте чине одговарајући *евидентни лист за опсервацију и евалуацију часа* и *самоевалуациони лист* који попуњава наставник након одржаног часа. Ова два документа служе стручном савјетнику за стручну дискусију са наставником након завршеног посматраног часа, а онда и за израду одговарајућег записника о стручно-педагошком увиду у наставничков рад.

Стручна дискусија с наставником и записник о стручно-педагошком увиду имају основну функцију да истакну добре стране у наставничковом раду, али и да укажу на евентуалне пропусте и на начине превазилажења и трајног отклањања уочених недостатака.

Дакле, стручно-педагошки увид у рад наставника је најмање контролисање његовог рада. Он је, прије свега, увид у стварно, тренутно стање у настави коју изводи одређени наставник и у квалитет цјелокупног његовог рада с циљем да се укаже и на добре и на лоше стране отварајући тако нове процесе који не само да унапређују квалитет, него га и осигуравају.

МОДЕЛ ЕВИДЕНТНОГ ЛИСТА ЗА ОПСЕРВАЦИЈУ И ЕВАЛУАЦИЈУ ЧАСА

Школа и мјесто: _____
Разред и одјељење: _____
Наставни предмет: _____
Наставник: _____
Мјесто и датум извођења наставе: _____
Наставна област или модул: _____
Наставна тема: _____
Наставна јединица: _____
Наставни облици: _____
Наставне методе: _____
Наставна средства: _____
Дидактички материјали: _____
Тип часа: _____
Наставни циљ: _____
Наставни задаци:
образовни: _____
васпитни: _____
практични-функционални: _____
Исходи учења: _____
Кориштена стручна и методичка литература: _____
_____

ПОПУЊАВА НАСТАВНИК ОДМАХ НАКОН ОДРЖАНОГ ЧАСА. *Шта бих другачије урадио на наредном часу?*

1. ОСНОВНИ ПЕРСОНАЛНИ И РАДНИ ПОДАЦИ О НАСТАВНИКУ

- Име и презиме наставника: _____
- Завршена виша школа – факултет (Када и гдје?): _____
- Изводи наставу у одјељењима: _____

2. ПЛАНИРАЊЕ, ПРОГРАМИРАЊЕ И ПРИПРЕМАЊЕ ЗА НАСТАВУ

и вредновање ученичких постигнућа

- Има уредно уобличен глобални програм рада: _____
- Има оперативне мјесечне програме рада: _____
- Има припреме за наставу: а) конспект, б) нове припреме, в) старе припреме, г) иновирани припреме, д) неквалитетне припреме, њ) квалитетне припреме, е) НЕМА ПРИПРЕМЕ
- Начин и квалитет вредновања ученичких постигнућа: _____

3. ПРАЋЕЊЕ ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈЕ АКТИВНОСТИ НА ЧАСУ

Минуте	Облици рада	Наставне методе	Наставна средства	Активности наставника	Активности ученика
0-10					
11-40					
41-45					

4. ПРАЋЕЊЕ РАДА НАСТАВНИКА У ТОКУ ЧАСА – опис и садржај рада

5. ЗАКЉУЧЦИ И МИШЉЕЊА

6. ОПШТА ОЦЈЕНА ЧАСА, ПРЕПОРУКЕ И НАЛОЖЕНЕ МЈЕРЕ ЗА ПОБОЉШАЊЕ РАДА

Мјесто и датум:

СТРУЧНИ САВЈЕТНИК

Предметни наставник

ДИРЕКТОР ИЛИ ПЕДАГОГ

САМОЕВАЛУАЦИЈА НАСТАВНОГ ЧАСА

1. Да ли си задовољан одржаним часом?

ДА   ДЈЕЛИМИЧНО ДА   НЕ   ДЈЕЛИМИЧНО НЕ

2. Да ли би на наредном часу реализујући ову наставну јединицу циљ часа дефинисао нешто другачије?

ДА   НЕ

Због чега: _____
_____

3. Да ли би се на наредном часу определијелио за друге наставне облике и методе рада?

ДА   НЕ

Због чега: _____
_____

4. Како оцјењујеш начин употребе и функционалност кориштених наставних средстава и техничких помагала?

наставна средства нису употребљавана	лоше	добро	одлично
--------------------------------------	------	-------	---------

1. Како оцјењујеш активност ученика на часу?

ЛОШЕ   ДОБРО   ОДЛИЧНО

6. Да ли је твој однос према ученицима посебно мотивисао њихов рад?

ДА   НЕ   НИСАМ СИГУРАН

7. Шта би другачије учинио на наредном часу?

8. Чиме си посебно задовољан?

9. Чиме си незадовољан?

10. Којом оцјеном би оцијенио свој рад на овом часу?

ЛОШЕ ЗАДОВОЉАВА

ДОБАР

ИСТИЧЕ СЕ

НАРОЧИТО СЕ ИСТИЧЕ

ПОТПИС НАСТАВНИКА

Мјесто и датум, _____

SUMARY

Rade Lalović, adviser

PROFESSIONALLY AND PEDAGOGICAL INSIGHT INTO WORK OF SERBIAN LANGUAGE TEACHERS

In work we discuss content and case – professionally and pedagogical insight in work of Serbian language teachers, which clearly define requests which are necessary to fulfill, and men report will be affirmative, and teachers work will be high – quality. When we talk about concrete contents of this insight we see functional clarifications of requests, and appropriate instructives for realization of work which leads to quality.

Key words: professionally – pedagogical insight, integral insight, partial insight, planning, programming, preparation for teaching.

ЛИТЕРАТУРА

1. (Диклић – Шипка, 1967:), Звонимир Диклић, Милан Шипка, *Планирање у настави српског језика*, Сарајево, 1967.
2. (Пољак, 1963:), Др Владимир Пољак, *Планирање у настави*, Загреб, 1963.
3. (Лаловић, 2012:), Раде Р. Лаловић, *Модуларно планирање у настави српског језика*, Радови Филозофског факултета бр.13, Источно Сарајево
4. (Лаловић, 2012. а:), Раде Р. Лаловић, *Из биљежнице стручног савјетника*, СПиКД „Просвјета“ и ЦКИ Фоча, 2012.
5. (Лаловић, 2012. б:), Раде Р. Лаловић, *Неки модели инструмената за планирање и (само)вредновање рада у школи*, ЗУНС, Источно Сарајево, 2012.
6. (Лаловић, 2008:), Раде Р. Лаловић, *Школа и квалитет*, ЦКИ Фоча, 2008.
7. (Лаловић, 2013:), Раде Р. Лаловић, *Заједнички - колективни исправак школских писаних задатака, Образовна технологија*, бр. 1/2013, Београд
8. www.ffmo.ba/DIDAKTIKA
9. www.fpmoz.ba
10. www.uskolavrsac.edu